Maria Magdalena in de â??Gulden Legendeâ?•

Beschrijving

default watermark

Jacobus van Voragine (1229-1298) was een Italiaanse rooms-katholieke theoloog en aartsbisschop van *Genua*. In 1244 trad hij in bij de *Ordo Praedicatorum* (Orde der Predikheren), die in 1216 was gesticht door de Spaanse priester *Domingo (Dominicus Guzman*).

Orde der Predikheren

De Spaanse monnik Dominicus werd op doorreis door de *Languedoc* geconfronteerd met de ketterij van de Catharen. Hij zag in dat zij de voorschriften van het evangelie beter in praktijk brachten dan de katholieke geestelijken die de officiÃ«le leer van kerk uitdroegen. Met pauselijke toestemming nam hij de taak op zich om door prediking de ketters ertoe te bewegen terug te keren in de schoot van de katholieke kerk. Zelf gaf hij het goede voorbeeld door een apostolisch leven te leiden in eenvoud en vrijwillige armoede. In 1216 stichtte hij een orde waarvan de broeders, de predikheren, de opdracht hadden om het volk door prediking de juiste weg te wijzen en het katholieke geloof te versterken tegen ketterijen.

Deze orde leefde volgens de regel van *Augustinus* (354-430) en streefde een optimale mÃ©lange van contemplatie en actie na. Dit ideaal werd vooral geconcretiseerd in prediking en onderwijs, twee werkterreinen die in elkaars verlengde liggen.
Ook *Jacobus* was predikant en leraar. In 1260 werd hij prior van het Dominicanenklooster in *Genua*, in 1266 hoogleraar in de theologie. Hij heeft diverse religieuze werken op zijn naam staan. Een daarvan werd in zijn tijd mateloos populair: â??*Legenda Aurea*â?• ofwel de â??Gulden Legendeâ?•.

Legenda Aurea

In de Middeleeuwen stond â??legendeâ?• voor â??heiligenlevenâ?•. Dit is wel een scherp contrast met de huidige betekenis: een fantasierijk en vaak ongeloofwaardig verhaal (maar dat is omdat we niet meer in wonderen geloven).

Voorgangers

Jacobus maakte bij het schrijven gebruik van het werk van twee voorgangers, eveneens predikheren, *Jean de Mailly* en *BartholomeÃ¼s van Trente*.
Jean de Mailly, een parochiegeestelijke uit *Auxerre*, schreef zijn werk in de jaren 1225-1230 en behandelde in korte teksten vooral Franse heiligen. *BartholomeÃ¼s van Trente* werkte in de jaren 1244-1245 aan zijn boek en voegde aan de heiligenlegenden hoofdstukken toe over de hoogtijdagen rondom Pasen.

Romeinse kalender

Jacobus maakte gebruik van de werken van zijn ordebroeders, maar anders dan hen zette hij de *Legenda Aurea* op aan de hand van de officiÃ«le Romeinse kalender en ruimde hij veel plaats in voor hoofdstukken over de kerkelijke hoogtijdagen, voornamelijk rondom Jezus en Maria, waarin hij de theologische achtergronden van deze feestdagen verklaarde. Zo was de *Legenda Aurea* dus veel meer dan een verzameling heiligenlevens: het boek bood een encyclopedisch overzicht van de officiÃ«le leer van de kerk op hagiografisch, theologisch, dogmatisch en kerkhistorisch gebied.

default watermark

Onderwijsprogramma en inspiratiebron

Het werk maakte deel uit van het onderwijsprogramma aan Dominicaanse scholen en aan universiteiten, maar ook buiten de orde werd de *Legenda Aurea* veel gebruikt. Daarnaast vormde het werk voor kunstenaars een schier onuitputtelijke inspiratiebron. Middeleeuwse kerken waren rijkelijk versierd met afbeeldingen van heiligen en scÃ¨nes uit hun levens. Aan de hand van de *Legenda Aurea* is het mogelijk om bijvoorbeeld de taferelen op de gebrandschilderde ramen van gotische kathedralen als die in Chartres en tal van Italiaanse frescoâ??s uit de *Renaissance* te â??lezenâ??.

Nieuw genre

Het werk voldeed aan een nieuw literair genre dat zich in de eerste helft van de 13e eeuw ontwikkelde op basis van een duidelijke behoefte. In dit genre, of exacter: in deze compilaties, wordt bestaand materiaal niet alleen ingekort, maar ook herschreven, van een proloog voorzien en tot een samenhangend geheel gemaakt.
Met andere woorden: de inhoud wordt voor iedereen toegankelijk gemaakt. Was het lezen van heiligenlevens voorheen voorbehouden aan geestelijken (of zij die het Latijn machtig waren), dankzij de nieuwe aanpak konden ze nu ook tot de gewone gelovigen doordringen.

Middelnederlandse vertaling

Belangrijk voor het succesverhaal van de *Legenda Aurea* waren niet alleen de aard van het werk en de toegepaste formule, maar ook de vertalingen, die het werk al heel snel in vele volkstalen beschikbaar maakten. De oudste Middelnederlandse vertaling stamt uit 1357, onder de titel *Passionael*. Naar believen werden er lokale heiligen in het werk ingevoegd, in Nederlandse bewerkingen bijvoorbeeld *Servaas, Willibrord* en *Bonifatius*, zodat het boek kon uitdijen tot vele malen de oorspronkelijke omvang.
Ook de boekdrukkunst droeg vanaf de late vijftiende eeuw bij aan het blijvende succes van de *Legenda*

Aurea.

Een 15e eeuwse versie van de Legenda Aurea in het Middelnederlands

De *Legenda Aurea* is, conform het literaire genre, inhoudelijk geen origineel werk. *Jacobus* was een compilator die vele tientallen bronnen gebruikte voor zijn heiligenlevens. Zijn kracht ligt in de originaliteit van zijn redactie, in het creatief combineren van kortere of langere fragmenten uit al zijn bronnen.

Gulden Legende

De *Gulden Legende* bestaat uit twee delen: het *winterstuc* dat loopt van *Allerheiligen* (1 november) tot *Pasen*, waarna het *somerstuc* begint. Controleren deed hij zijn bronnen zelden of nooit. Het enige waarop hij voortdurend bleef letten, was of de verhalen pakkend genoeg waren om de aandacht van de lezer op de stichtelijke context gevestigd te kunnen houden.

De populariteit van de *Gulden Legende*, die het werk nog vele navolgers zou geven, duurde tot in de vijftiende eeuw. Toen was de markt verzadigd en daarbij kwam nog dat de Reformatie haar invloed begon te doen voelen, waardoor de heiligenverering, ook in rooms-katholieke kringen, onder druk kwam te staan.

Maria Magdalena

In de *Gulden Legende* wordt ook een hoofdstuk aan *Maria Magdalena* gewijd. In het vervolg maak ik gebruik van de 2e ongewijzigde elektronische versie van de Nederlandse vertaling (bloemlezing) van de *Legenda Aurea* van *Vincent Hunink* en *Mark Nieuwenhuis* uit 2010.

De tekst over het leven van Maria Magdalena uit de Legenda Aurea van Jacobus van Voragine kent de volgende fragmenten:

â??Maria Magdalena, genaamd naar het fort Magdalum, was van hoge adellijke komaf: ze stamde namelijk uit een koninklijk geslacht. Haar vader heette Syrus, haar moeder Eucharia. Samen met haar broer Lazarus en haar zuster Marta bezat zij het fort Magdalum, op twee mijl van Genezaret, alsook BetaniÃ«, vlak bij Jeruzalem, en een groot deel van Jeruzalem. Dat alles hadden ze onderling zo verdeeld dat Maria Magdalum bezat, waarnaar zij ook Magdalena is genoemd, Lazarus het deel van Jeruzalem en Marta BetaniÃ«. Maar omdat Maria zich geheel overgaf aan de genoegens van het lichaam en Lazarus zich meer wijdde aan de krijgsdienst, was het de verstandige Marta die de delen van haar zus en broer en haar eigen deel daadkrachtig beheerde, en zij voorzag de soldaten, haar dienaren en de armen van het noodzakelijke. (Na de hemelvaart van de Heer hebben ze dat allemaal verkocht en de opbrengst ervan neergelegd aan de voeten van de apostelen.)
Magdalena had dus rijkdom in overvloed, maar overdaad brengt altijd direct genietingen met zich mee. Zozeer ze dus straalde in rijkdom en schoonheid, evenzeer stelde ze haar lichaam bloot aan genietingen. Vandaar ook dat ze haar eigen naam verloor en gewoonlijk werd aangeduid als â??de zondaresâ??.

default watermark

â?¦

Dit is dus de Maria Magdalena aan wie de Heer zo uitzonderlijk grote gunsten bewees en zo veel tekens van genegenheid liet zien. Zeven demonen dreef Hij bij haar uit en Hij deed haar geheel in liefde voor Hem ontbranden. Hij nam haar op als zijn vertrouwelinge, maakte haar tot zijn gastvrouw en wilde haar ook onderweg als beheerster bij zich hebben. En altijd nam Hij het op beminnelijke wijze voor haar op. Hij nam het namelijk voor haar op toen de FarizeeÃ«r haar onrein noemde, en toen haar zuster zei dat ze niets uitvoerde, en toen Judas haar een verspiller noemde. En als Hij haar zag huilen kon Hij zijn tranen niet inhouden. Uit genegenheid voor haar wekte Hij haar broer na vier dagen op uit de dood; uit liefde voor haar bevrijdde Hij haar zuster Marta van het bloedverlies waar ze al zeven jaar aan leed.

â?¦

Zij was het die
in de tijd van de genade als eerste plechtig berouw deed, die het beste deel uitverkoos, die zittend aan de voeten van de Heer luisterde naar zijn woorden, die het hoofd van de Heer zalfde, die naast het kruis van de Heer stond bij zijn passie, die geurige olie had klaargemaakt en zijn lichaam wilde zalven, die niet van het graf week toen de discipelen weggingen, en aan wie de verrezen Christus als eerste verscheen, waarbij

Hij haar maakte tot apostel der apostelen.
Na de hemelvaart des Heren, in het veertiende jaar na zijn lijden, toen de Joden Stefanus allang hadden gedood en de andere discipelen hadden uitgezet uit Judea, bezochten de discipelen diverse heidense gebieden om daar het Woord van de Heer te zaaien. In die tijd bevond zich de gezegende Maximinus bij de discipelen. Hij was een van de tweeÃ«nzeventig discipelen van de Heer, aan wie de gezegende Petrus Maria Magdalena had toevertrouwd. Tijdens die verstrooiing werden de gezegende Maximinus, Maria Magdalena, haar broer Lazarus en haar zuster Marta, Martaâ??s dienares Marcilla, alsook de gezegende Cedonius, die vanaf zijn geboorte blind was geweest maar door de Heer was bevrijd â?? werden al deze mensen tezamen, tegelijk met nog andere christenen, door ongelovigen op een schip gezet en zonder stuurman de zee opgedreven. De bedoeling was natuurlijk dat ze allemaal in de golven zouden omkomen, maar door de hand van God kwamen ze aan in Marseille.
Daar vonden ze geen mensen die hen als gasten wilden opnemen en ze namen hun intrek in een zuilengang vlak voor een heiligdom van de mensen in dat land. Toen de gezegende Maria Magdalena het volk daar bij het heiligdom zag samenstromen om offers te brengen aan de afgoden, kwam zij overeind. Met een kalm gezicht, een beheerste uitdrukking en welbespraakte tong poogde zij hen af te brengen van de afgodendienst en predikte zij Christus met grote standvastigheid. Iedereen was verbaasd over haar schoonheid, goede woordkeus en aangename manier van spreken. Het is ook niet vreemd dat een mond die zulke vrome en mooie kussen had gedrukt op de voeten van de Verlosser meer dan anderen de geur ademde van het woord Gods.
Later kwam ook de gouverneur met zijn vrouw om offers te brengen aan de afgoden, zodat zij een kind zouden krijgen. Maar Magdalena predikte hun van Christus en wist hen van die offers af te houden. Na verloop van enkele dagen verscheen Magdalena bovendien in een droomgezicht aan die dame. â??Jullie zijn zo enorm rijk,â?? sprak ze tot haar. â??Waarom laten jullie de heiligen van God sterven van honger en kou?â?? Ze voegde daar nog enkele dreigementen aan toe als de vrouw haar man er niet toe zou bewegen de nood van de heiligen te lenigen.
De vrouw was echter bang om haar man van het droomgezicht te vertellen. De volgende nacht verscheen Magdalena haar opnieuw met een soortgelijke boodschap, maar nog altijd liet de vrouw het erbij en zei niets tegen haar man. De derde keer ging het evenwel anders.
Magdalena verscheen in het holst van de nacht aan beiden, briesend en woedend en met een gezicht
dat gloeide of het hele huis in brand stond. â??Dus jij ligt te slapen?â?? riep ze uit. â??Tiran! Lidmaat van je vader Satan! Met die adder van een vrouw van je, die jou mijn woorden niet wilde vertellen? Jij rust hier dus uit, vijand van het kruis van Christus? Je hebt je gulzige buik rondgegeten aan allerlei soorten voedsel, maar de heiligen van God laat je omkomen van

default watermark

honger en dorst? Jij ligt hier in je paleis gehuld in zijden spreien, terwijl zij verlaten en zonder onderkomen zitten? Jij ziet dat en je gaat eraan voorbij? O nee, mannetje, o nee! Je komt er niet straffeloos mee weg dat je zo lang geen helpende hand hebt toegestoken!â??
Na die woorden verdween ze weer.
De vrouw werd kreunend en bevend wakker en sprak haar man aan, die kreunde om dezelfde reden. â??Mijn heer,â?? zei ze, â??had u dezelfde droom als ik?â?? â??Ja,â?? antwoordde hij, â??en ik kan er niet over uit en ik blijf maar bang! Wat moeten we doen?â?? Daarop zei de vrouw: â??We kunnen die vrouw beter gehoorzamen dan de toorn op de hals halen van de God die zij predikt.â?? En zo boden zij aan hen onderdak en voorzagen hen van wat zij nodig hadden.
Op een dag, toen Maria Magdalena aan het prediken was, zei de gouverneur tegen haar: â??Denk je dat je het geloof dat je predikt kunt verdedigen?â?? â??Jazeker,â?? antwoordde zij, â??ik sta klaar om het te verdedigen, want het is gesterkt door de dagelijks gebeurende wonderen en door de prediking van mijn meester Petrus, die zetelt in Rome.â?? â??Kijk eens hier,â?? zeiden de gouverneur en zijn vrouw, â??wij zijn bereid jou in alles te gehoorzamen, als je van de God die jij predikt een zoon voor ons weet te verkrijgen.â?? Magdalena antwoordde:
â??Daaraan zal het niet liggen.â??
De gezegende Maria Magdalena bad voor hen tot de Heer, of Hij zo goed wilde zijn hun een zoon te schenken. De Heer verhoorde haar gebeden en de vrouw werd zwanger.
â?¦

*Onder tranen vielen ze haar (*Maria Magdalena*)*
voor de voeten en vertelden haar alles wat ze hadden meegemaakt, en uit handen van de gezegende Maximinus ontvingen ze het doopsel. Vervolgens lieten ze in Marseille alle afgodentempels vernielen en kerken van Christus bouwen. De gezegende Lazarus werd unaniem verkozen tot bisschop van de stad. Door goddelijke beschikking kwamen ze uiteindelijk in Aix, waar ze het volk met vele wonderdaden tot het geloof van Christus brachten en waar de gezegende Maximinus als bisschop werd aangesteld. De gezegende Maria Magdalena verlangde intussen naar hemelse aanschouwing en zocht een barre woestenij op. Op een door engelenhanden bereide plaats verbleef zij dertig jaar in anonimiteit.

default watermark

Datum aangemaakt
2022/06/20